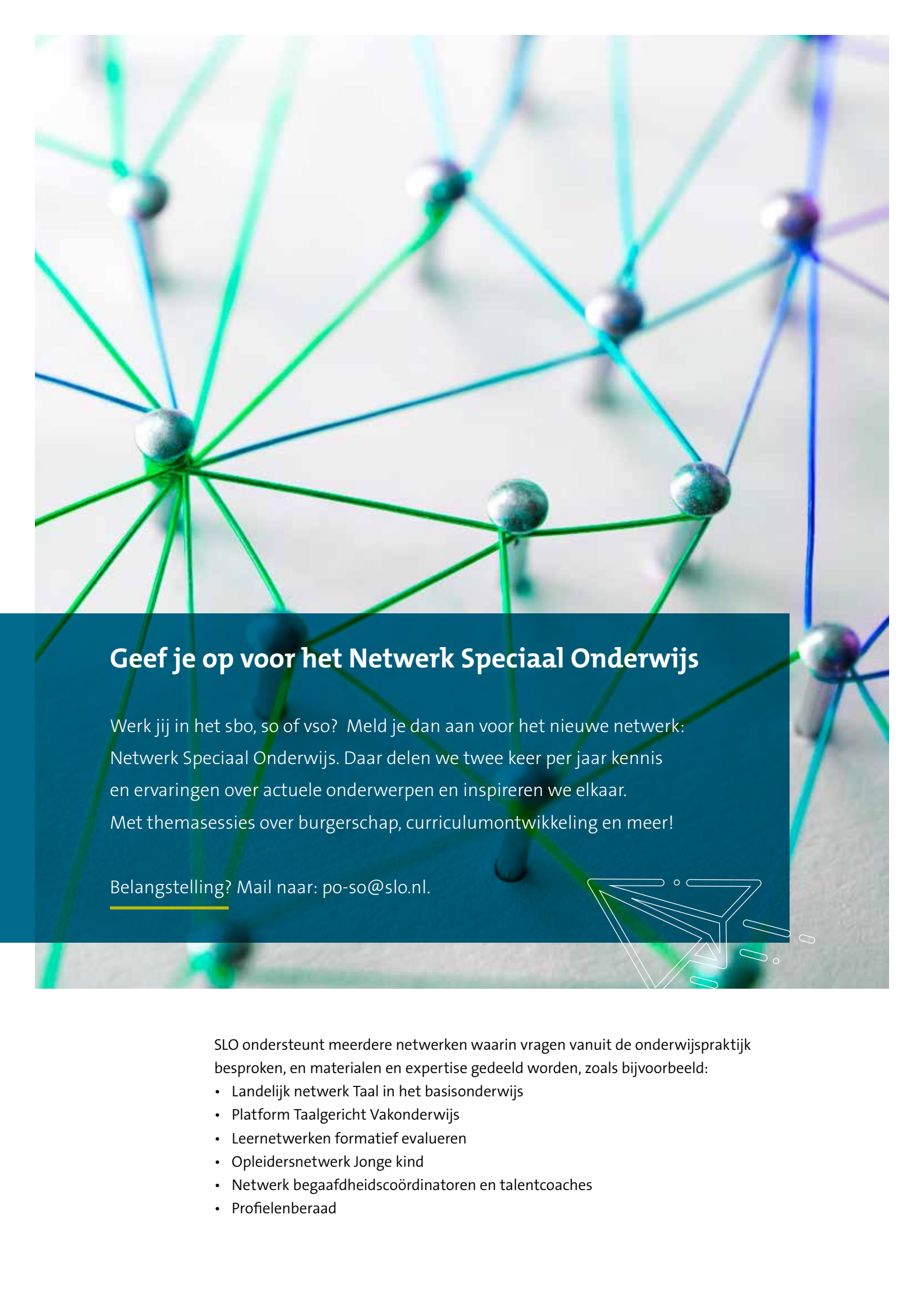

Onderzoek naar overgang tussen po en vo voor versnelde leerlingen

- Formatief evalueren verandert de leercultuur op school
- Met spelletjes ontwikkel je rekenvaardigheid bij kleuters
- Gelijke kansen voor elk kind

Geef je op voor het Netwerk Speciaal Onderwijs

Werk jij in het sbo, so of vso? Meld je dan aan voor het nieuwe netwerk: Netwerk Speciaal Onderwijs. Daar delen we twee keer per jaar kennis en ervaringen over actuele onderwerpen en inspireren we elkaar. Met themasessies over burgerschap, curriculumontwikkeling en meer!

Belangstelling? Mail naar: po-so@slo.nl.

SLO ondersteunt meerdere netwerken waarin vragen vanuit de onderwijspraktijk besproken, en materialen en expertise gedeeld worden, zoals bijvoorbeeld:

- Landelijk netwerk Taal in het basisonderwijs
- Platform Taalgericht Vakonderwijs
- Leernetwerken formatief evalueren
- Opleidersnetwerk Jonge kind
- Netwerk begaafdheidscoördinatoren en talentcoaches
- Profielenberaad

Inhoud

Beste lezer,

Het voorjaar verliep behoorlijk anders dan normaal. Niet rustig toewerken naar de examens, de eindtoets of de schoolmusical. De overheidsmaatregelen om de verspreiding van het coronavirus te vertragen, deden een flink beroep op ons improvisatietalent. Met vereende krachten van leraren en ouders kregen bijna 2,5 miljoen leerlingen van 4 tot 18 thuis onderwijs. De inzet van ICT in het onderwijs was in een klap een gegeven.

Maar hoe zorg je dan dat alle leerlingen zo goed mogelijk onderwijs krijgen? Als de planning indikt, op welke leerdoelen en inhouden zet je dan in? Met plotseling afstandsonderwijs kwamen ook de leerplankundige vragen op. SLO'ers hebben zoveel mogelijk vragen van scholen beantwoord. En gezien het hoge bezoekersaantal van onze website hebben we daar hopelijk veel leraren en schoolleiders mee kunnen helpen.

Hebben je leerlingen dit schooljaar hun leerdoelen behaald, of schuif je onderwerpen door naar het volgende jaar? In dit magazine geen advies of uitsluitsel daarover, maar hopelijk wel veel inspiratie voor het onderwijsprogramma in 2020-2021.

Na dit roerige voorjaar wensen wij je een mooie, ontspannen zomer toe!

Marcia Joosen
Hoofdredacteur, m.joosen@slo.nl

4 Gelijke kansen voor elk kind

7 En ineens was alles anders...

8 Formatief evalueren in het primair onderwijs

11 Samenhang in het primair onderwijs

12 Uitgelicht

14 Intermezzo tussen po en vo voor versnelde leerlingen

17 Met spelletjes rekenvaardigheden van kleuters ontwikkelen

18 Hoe staat het nu met Curriculum.nu

NB. De foto's bij de artikelen zijn deels archieffoto's en hebben niet per se een directe relatie met het verhaal.

Colofon

SLO Context is een uitgave van SLO.
ISSN 1878-7339

© SLO, Enschede, 2020.
Gehele of gedeeltelijke overname van onderdelen uit dit magazine is alleen toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie: Monique van der Hoeven, Marcia Joosen, Sanne Tromp, Christel Broekmaat

Eindredactie: Christel Broekmaat

Opmaak: Simone Analbers

Fotografie cover: Freddie Westerhof

Druk: Drukkerij Roelofs, Enschede

Met dank aan: Dienneke Blikslager, Ben den Hamer, Thea Oost, Eric Pricken, Fannie Teunissen, Monique Volman.

Bestel- & informatie-adres vanaf 1 juli 2020

SLO
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T 033 4840 840
E info@slo.nl

company/slo
 SLO_nl
 SLO.expertisecentrum

>> slo.nl

Achterstand compenseren en ieders eigenheid waarderen: dat werkt

Gelijke kansen voor elk kind

Sommige leerlingen hebben moeite met de Nederlandse taal, maar spreken wel meerdere andere talen. Misschien vinden ze zinsopbouw lastig, omdat die in hun moedertaal anders is. Een leerkracht die daar oog voor heeft, kan hen beter helpen. En, minstens zo belangrijk: als de leerkracht de waarde erkent van wat kinderen wél weten en kunnen, voelen zij zich meer thuis en gaan ze beter leren.

Wat is kansengelijkheid?

Schoolsucces is afhankelijk van de achtergrondkenmerken van leerlingen zoals opleiding en inkomen van de ouders, moedertaal en etniciteit. Kansengelijkheid gaat over het voorkomen of opheffen van de invloed van deze kenmerken op schoolsucces.

Er is al veel kennis beschikbaar over hoe je gelijke onderwijskansen kunt bevorderen, en hier komen steeds nieuwe inzichten bij. Scholen die zijn betrokken bij de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), boeken successen met het toepassen van deze inzichten en helpen ook om nieuwe kennis te verwerven. Monique Volman, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de Raad van Toezicht van SLO, pleit voor een onderzoekende houding bij scholen. “Als je dingen in je eigen situatie gaat uitproberen, is het belangrijk om zicht te krijgen op of het werkt en onder welke condities.”

Hoge verwachtingen

Veel verwachten van leerlingen: dat blijkt bijvoorbeeld goed te werken. Onderzoek wijst uit dat leerlingen zich gaan gedragen naar de verwachtingen die leerkrachten uitstralen. Het hebben van hoge verwachtingen is dus belangrijk. Annette van der Laan van SLO: “Vaak maken leerkrachten onbewust en onbedoeld toch nog onderscheid tussen leerlingen, en die voelen dat aan. Het is goed om je bewust te worden van je drijfveren en te oefenen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen.”

Bewust differentiëren

Differentiëren wordt gezien als effectieve manier om alle leerlingen op hun eigen niveau aan te spreken. Maar uit onderzoek blijkt dat het werken in vaste niveaugroepen de verschillen juist kan vergroten. Het onderwijs in de laagste groep is minder uitdagend en leerlingen komen zo'n groep niet meer uit. De verschillen tussen de niveaugroepen worden ook steeds groter. Fluïde groepen werken wél: daarbij kijk je per vak waar een kind thuishoort, en kinderen kunnen gemakkelijk wisselen van groep. Ook is het goed om leerlingen met diverse niveaus en achtergronden samen te brengen. Zo leren ze omgaan met verschillen en krijgen ze begrip voor elkaars achtergronden. Het bevorderen van sociale cohesie is óók een taak van de school.

‘Oefen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen’

Voortbouwen op taalontwikkeling

Leerlingen komen met uiteenlopende taalvaardigheden de klas binnen. Dat er thuis een andere taal wordt gesproken, is op zich geen probleem, zegt Nynke Jansma van SLO. “Als er sprake is van taalontwikkeling, kun je daar op voortbouwen. Er is meer achterstand wanneer er thuis weinig met het kind wordt gesproken, er een beperkt vocabulaire wordt gebruikt en weinig wordt (voor)gelezen.”

Monique sluit zich hierbij aan. De WOA, waarbij zij betrokken is, onderscheidt de compenserende en waarderende aanpak. “Wanneer leerlingen thuis minder Nederlandse taal meekrijgen, compenseer je dat met aandacht voor de taalvaardigheid. Bij de waarderende aanpak houd je rekening met dat ze thuis wel degelijk andere talen spreken. En heb je aandacht voor wat kinderen allemaal wel weten en kunnen. Ze kennen misschien Jip en Janneke niet, maar kunnen wel hele stukken uit de Koran citeren. Er zijn steeds meer projecten rond meertaligheid, waarbij in de klas wordt stilgestaan bij de verschillende talen die kinderen spreken. Je kunt een leerling een les over een taal laten geven, of op basis van dingen die kinderen kunnen en weten, projecten opzetten waarbij je hen even in het zonnetje zet.”

Verborgen kennisbronnen waarderen

De WOA heeft net een onderzoek afgerond naar de verborgen kennisbronnen van leerlingen. Daarbij

Fotografie: Studio Oostrum

gebruiken leerkrachten de kennis en ervaring die kinderen meebrengen als opstap om verder te leren. “Een stille kleuter, net uit het buitenland gekomen, komt ineens los tijdens een gesprek over dieren die zich verstoppert. Zij vertelt over een boom waaronder zij zich verstopte. De leerkracht vindt samen met haar op internet een afbeelding van de juiste boom, en het meisje mag in de kring vertellen. Haar zelfvertrouwen groeit, de andere leerlingen leren haar wat beter kennen en leren iets over bomen en verstoppert.”

Ouders

Natuurlijk zijn de ouders heel belangrijke partners bij het vergroten van onderwijskansen. In het boekje met resultaten van de eerste drie jaar van de WOA staan verschillende onderzoeken naar ouderbetrokkenheid beschreven. Deze gaan bijvoorbeeld over de vraag hoe je als school kunt bevorderen dat ouders met verschillende achtergronden elkaar meer ontmoeten. De Sint Janschool (zie kader op pagina 6) betreft ouders actief bij het leren.

Vroeg voorsorteren

De overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs is een bepalend moment. Kinderen kunnen terecht in zeven verschillende richtingen, van vmbo basis tot en met gymnasium. “Ons systeem is net een sjoelbak”, zegt Annette. “Wie eenmaal in een bepaald vakje zit, komt daar niet zo snel meer uit.” Het Nederlandse onderwijsstelsel maakt het lastig om naar een ander niveau door te stromen. Sommige scholen doen daar nog een schepje bovenop door bijvoorbeeld te werken met ‘smalle’ brugklassen en schoolsoorten op verschillende locaties te huisvesten. Dan worden de verschillen tussen docententeams en programma's nog groter. “Maar ook als het stelsel zou veranderen, komen er leerlingen binnen met allerlei achtergronden en verschillende taalvaardigheden. Gelukkig kunnen scholen ook binnen het huidige stelsel al veel doen”, zegt Annette.

5 slo

De school kan het niet alleen

Het onderwijs heeft een belangrijke rol bij het vergroten van de kansengelijkheid, zegt zij. “Maar we kunnen het niet alleen. Dit is een belangrijke opgave voor maatschappij en politiek.” Monique wijst erop dat, nu er corona heerst, het bevorderen van de kansengelijkheid extra aandacht verdient. “Je merkt hoe belangrijk de school is als fysieke ontmoetingsplaats.

Ongelijkheden worden scherper. Het is belangrijk dat kinderen naar een plek kunnen waar iemand aandacht voor ze heeft en ze worden geholpen om zich verder te ontwikkelen. Als we allemaal weer naar school kunnen, moeten we goed bekijken welke achterstanden moeten worden verholpen.”

slo 6

Sint Janschool: verschillen erkennen en inzetten

De Sint Janschool in Amsterdam doet binnen de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam mee aan een onderzoek gericht op gelijke onderwijskansen. De school, met leerlingen uit allerlei windstreken, neemt onderzoek ter harte waaruit blijkt dat het goed is om de verschillen tussen leerlingen te erkennen en daar actief op in te zetten. Adjunct-directeur Dienneke Blikslager: “Wij halen meerwaarde voor het leren uit het erkennen van de eigen achtergrond van leerlingen. Dat is goed voor het welbevinden van het kind, en we gebruiken die kennis bij ons onderwijs. Eritrese gezinnen, bijvoorbeeld, eten pannenkoekjes gevuld met groente en vlees of vis en gebruiken geen bestek. Dat is goed om te weten als je het over eetgewoontes hebt. Het is verrijkend voor kinderen om te leren dat het bij iedereen anders is. Dat kan bij jonge kinderen al, door bijvoorbeeld te vragen welke geluiden een koe, een hond of een kip maakt in de verschillende thuistalen.”

Dienneke: “Wij hebben ook gezinnen bestaande uit twee vaders, twee moeders of een moeder met twee vaders op afstand. Het is goed als leerkrachten stilstaan bij die diversiteit en nadenken over wat dat betekent voor het onderwijs.” Nog zo’n voorbeeld: voorlezen. Dat is in Nederland heel gewoon, maar in veel andere landen niet. Keur dat niet af, is de boodschap. “Vraag liever: wat doen jullie thuis om het gezellig te maken? Speel je dan een spelletje of maken je ouders iets lekkers te drinken?” Dienneke: “Als een opa een kind elk weekend meeneemt met vogeltjes kijken, is het zonde om een saai lesje over duiven en mussen te geven. Dat kind kan daar misschien wel mooi over vertellen. Het gaat erom dat je het hele kind ziet, zodat het zich competent voelt en beter tot leren komt.” De vier bij dit project betrokken scholen geven de ouders van leerlingen in groep 3 een selectie van essentiële schoolwoorden. Bij rekenen zijn dat bijvoorbeeld woorden als erbij, eraf en totaal. “Daar geven we de ouders ook beeldmateriaal bij. Met het verzoek om het thuis in hun voorkeurs taal over deze begrippen te hebben. De onderzoekers kijken of dat tot opbrengsten leidt.” Het gaat er ook om, zegt Dienneke, dat de ouders betrokken zijn en zich bij machte voelen om het kind te helpen bij schoolwerk. Ook daar wordt onderzoek naar gedaan.

Meer informatie

- Kansengelijkheid in het onderwijs:
 >> slo.nl/thema/meer/kansengelijkheid/
- Publicatie Werk maken van gelijke kansen
 >> werkmakenvangelijkekansen.nl/
- Resultaten en publicaties van verschillende WOA-projecten:
 >> woa.kohnstammminstituut.nl

En ineens was alles anders...

Half maart veranderde ieders wereld. De overheid nam verstrekende maatregelen om het coronavirus onder controle te houden. Scholen werden gesloten en veel mensen bleven thuis. Leraren gingen digitaal lesgeven en ouders begeleidden hun kinderen bij de lessen. Drie SLO'ers aan het woord.

“Lucht geven aan leraren was ons streven”

Monique van der Hoeven,
manager primair onderwijs

Half maart, ineens werd alles anders en was niets meer vanzelfsprekend. De scholen gingen dicht, leraren gaven les op afstand en ook leerlingen werkten thuis. Help! Hoe pak ik dat aan? Welke inhoudelijke keuzes kan ik maken als leraar? Waar kan ik de komende tijd de focus op leggen? Welke digitale hulpmiddelen zijn zinvol en doelgericht in te zetten en hoe zorg ik ervoor dat leerlingen niet alleen bezig zijn maar ook iets leren?

Terechte vragen waar de PO-Raad ons ook voor benaderde. Om een beetje lucht te geven en om richting te bieden. Samen met de sectorraad, de uitgevers en het ministerie van OCW zijn we aan de slag gegaan. Elke dag hadden we crisisberaad om goed af te stemmen en in een mum van tijd leverden collega's suggesties en tips aan. Niet alleen voor het primair onderwijs, maar ook voor het speciaal onderwijs. Voor het voortgezet onderwijs vulden onze collega's de website >> vo.lesopafstand.nl met informatie die voor die sector zinvol was.

Het was een verwarrende tijd voor leerlingen en leraren. Scholen gingen dicht, maar het onderwijs moest doorgaan. Online zijn er talloze lesideeën te vinden maar hoe zorg je er voor dat van al deze ideeën goed onderwijs kan worden gemaakt? Met die vraag zijn we samen met Kidsweek en Schooltv aan de slag gegaan en hebben we (gratis) lessen (groep 5 t/m 8) voor thuis ontwikkeld om daarbij te helpen.

Door de lessen van Kidsweek in de Klas te verrijken met de informatieve filmpjes van Schooltv en ervoor te zorgen dat lessen aansluiten op de onderwijsdoelen (kern- en tussendoelen) hebben we heel bruikbaar materiaal ontwikkeld waarin samenhang tussen vakken centraal staat. In het lesoverzicht zien ouders en leraren wat het kind leert van de lessen en ook voor leerlingen zijn de leerdoelen inzichtelijk gemaakt. Een fijne samenwerking met een mooi resultaat! De lessen zijn te vinden op >> www.kidsweekindeklas.nl/thuis

“Van losse lesideeën naar rijk thuisonderwijs”

Matthijs Driebergen
leerplanontwikkelaar geschiedenis
primair onderwijs

“Coronatijd als referentiepunt voor burgerschapsonderwijs”

Jeroen Bron
Leerplanontwikkelaar M&M, burgerschap

De coronacrisis waarin we ons als mensheid ineens bevonden is voor velen van ons ongekend. Dit heeft gevolgen voor burger-zijn bij jong en oud. Er werd een groot beroep gedaan op ons gedrag in de publieke ruimte, thuis en online. Onze relatie met de overheid is veranderd en de verhouding tussen de kernwaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit is verschoven. We leverden vrijheid in om de zwakkeren in de samenleving te beschermen, maar hoe ver kan de overheid hierin gaan? Werk en school vonden tijdens de quarantaine veelal digitaal plaats. Al deze digitale interactie vraagt om sociaal en respectvol gedrag. Hoe gaan kinderen om met de morele, sociale en economische dilemma's waarmee ze geconfronteerd worden? Wat betekenen de beperking van fysieke vrijheid en de tekorten van goederen voor hen?

De gevolgen van COVID-19 op lange termijn zijn nog niet te overzien. Wat wel helder is: de coronacrisis biedt een voor leerlingen herkenbaar referentiepunt voor het doordenken van basiswaarden, reflectie op ethische dilemma's, een opvatting ontwikkelen over globalisering, handelingsperspectieven te verkennen, digitale omgangsvormen te oefenen en niet te vergeten: het gezellig houden met je huisgenoten!

Formatief evalueren in het primair onderwijs

‘De leercultuur op school is compleet veranderd’

Anderhalf jaar geleden begon IKC De Wieling in Haalderen met formatief evalueren. Met deze aanpak voelen kinderen zich verantwoordelijk voor hun eigen leerproces, weten ze naar welke doelen ze toe werken en wat ze nodig hebben om hun leerdoel te behalen. Inmiddels zijn de sfeer en de leercultuur op school helemaal veranderd. Leerlingen zijn actiever, nemen zelf initiatief en leerkrachten houden meer tijd over om kinderen individueel te begeleiden.

Cyclus formatief evalueren (Gulikers & Baartman, 2017)

Formatief evalueren draait om het zichtbaar maken van het leren van een leerling. Het doel is te zorgen dat de leerling weet waar hij naartoe werkt, ontdekt in hoeverre hij de leerdoelen beheerst en samen met de leerkracht bepaalt wat hij nodig heeft om zijn doelen te bereiken. De aanpak van de leraar bestaat uit vijf fases: verwachtingen en leerdoelen verhelderen voor kinderen, reacties van leerlingen ontlokken met leeractiviteiten, leerlingreacties analyseren, communiceren met leerlingen en het inzetten van vervolgstappen. Leerlingen hebben daarbij ook een belangrijke rol.

Steeds enthousiaster

Fannie Teunissen, leerkracht groep 7/8 bij IKC De Wieling: “Toen ik voor het eerst hoorde over formatief evalueren, kon ik me er nog weinig bij voorstellen. Maar toen ik er meer over ging lezen, werd ik steeds enthousiaster. Ik had al langer het gevoel dat ik vooral instructie stond te geven in de klas. Ik praatte de hele dag en werkte harder dan de leerlingen, die vaak stil moesten werken of naar instructie luisterden.” Eric Pricken, directeur van IKC De Wieling en IKC Pius X in Bemmel: “Toen ik een paar jaar geleden directeur werd, was de administratieve last een crime. Leerkrachten moesten allerlei groepsplannen en activiteitenplannen maken, die na een half jaar pas geëvalueerd werden. Het leek ons veel beter om dagplannen te maken en het elke dag beter te doen. Bovendien vonden we het gek om kinderen allemaal in hetzelfde hokje te stoppen qua aanpak en wilden we kinderen eigenaar maken van hun leerproces.”

‘Leerlingen zijn veel actiever geworden’

Handvatten voor aanpak

Eric las het boek *Leren zichtbaar maken met Formatieve Assessment* van Shirley Clark, dat inmiddels is uitgegroeid tot de ‘bijbel’ van zijn scholen De Wieling en Pius X. Het boek geeft handvatten om kinderen vanuit leerdoelen mee te nemen in hun leerproces en hen daar zelf medeverantwoordelijk voor te maken. Intussen kreeg de school een subsidie in het kader van Curriculum.nu, om een initiatief te starten dat kinderen meer eigenaar maakt van hun eigen leren. “Anneke Noteboom van SLO begeleidde ons hierbij”, zegt Eric. “Zij raadde ons aan om ook deel te nemen aan het leernetwerk Formatief evalueren in het primair onderwijs dat SLO had opgezet.”

Leernetwerk vanuit SLO

Anneke Noteboom, leerplanontwikkelaar SLO: “In 2018 zette SLO een leernetwerk op voor formatief evalueren, met de focus op rekenen. Zeven scholen namen hieraan deel. Vanuit SLO begeleidde ik het netwerk, zorgde ik voor informatiemateriaal en was ik vraagbaak voor de deelnemers. De scholen konden tijdens bijeenkomsten van elkaar leren, ervaringen uitwisselen en elkaar bezoeken ter inspiratie. Het netwerk heeft veel opgeleverd, zoals goede praktijkvoorbeelden, handvatten voor leerkrachten en verschillende masterclasses.” Eric: “Voor ons was het leernetwerk

Tips voor formatief evalueren

- Samenwerken met andere scholen werkt goed, omdat je elkaar feedback kunt geven en zo steeds voor nieuwe inzichten kunt zorgen.
- Neem de tijd en ga niet te snel. Stuur bij als dingen niet werken en kies voor een andere aanpak.
- Werk niet een heel stappenplan uit. Het is een zoektocht die je samen moet aanpakken. Heb vertrouwen in het team en laat leerkrachten fouten maken.
- Maak gefundeerde keuzes op basis van een wetenschappelijke aanpak.

heel waardevol. Het was goed om contact te hebben met andere scholen die net zover zijn als wij. Je hebt daardoor andere gesprekken, met mensen die andere inzichten hebben. Zo kom je sneller tot resultaat.”

Nieuwe leercultuur

Basisscholen De Wieling en Pius X gingen samen aan de slag met formatief evalueren in het vak rekenen. Al snel ontdekten de twee goed samenwerkende teams dat de focus op één vak niet werkte. “We hadden een stap overgeslagen”, zegt Eric. “Om formatief evalueren goed te kunnen toepassen, moet de hele leercultuur op school veranderen. We moesten ontdekken hoe we willen dat kinderen leren.” Daarom zette De Wieling eerst in op de leercultuur. Dat ging stapsgewijs. “We bepaalden onze aanpak aan de hand van het boek van Shirley Clark”, zegt Eric. “We bespraken die met leerlingen. Wat kunnen zij zelf doen om meer te leren? Daarvan zagen we al snel resultaat. Kwamen de kinderen eerst om half negen binnen en wachtten ze tot de leerkracht begon, nu zijn ze er om 08.20 uur al en gaan ze zelf aan de slag met hun leerdoelen.”

Elke ochtend inloop

Elke dag op De Wieling en Pius X begint met een inloop van een half uur. Aan het eind van de voorgaande dag hebben de leerlingen hun persoonlijke leerdoelen voor de inloop al bepaald. Meestal zijn dit leerdoelen voor de vakken rekenen, taal, spelling en (begrijpend) lezen, maar ook andere doelen waarin ze zichzelf willen verbeteren. Als de leerlingen binnenkomen gaan ze direct aan de slag met het werk dat ze voor zichzelf hadden gepland. “In onze groep 7/8 vullen de leerlingen na de inloop een planning voor de dag in en verzamelen ze de lesstof”, zegt Fannie. “Op de planning staan de doelen van de lesstof die die dag wordt aangeboden. Leerlingen bepalen zelf welke instructies ze gaan volgen en welke niet. Ook bepalen ze welk werk ze gaan maken als ze geen instructie volgen. De kinderen zijn verdeeld in koppels, Praatmaatjes. Samen bespreken ze hun plannings. Daarna is het tijd voor de instructies.

9 slo

Fotografie: Wilco van Dijen

We beginnen met een testopdracht om te kijken wie instructie nodig heeft en wie zelfstandig kan gaan werken. Na de instructie sluiten we de les af met een opdracht, om te kijken of kinderen de stof begrepen hebben.”

Feedback geven

De hele dag geven de Praatmaatjes elkaar feedback. Ook bij bijvoorbeeld het zelfstandig werken of activiteiten waarbij ze samen moeten werken. Fannie: “Aan het eind van de dag bekijken zij -én wij- terug op het verloop van de dag. Ze bepalen hun leerdoelen voor de volgende dag en wat ze daarvoor nodig hebben. Het is dan aan ons om te zorgen dat het benodigde de volgende dag klaarligt. Of het nu een werkblad, extra instructies of bepaalde activiteiten zijn.”

‘Ik houd veel meer tijd over’

Kinderen echt verder helpen

Fannie is heel enthousiast over de nieuwe aanpak. “Ik ben ervan overtuigd dat we zo geweldig onderwijs geven”, zegt ze. “Natuurlijk moet je als leerkracht goed kunnen aanvoelen waar leerlingen staan en wat ze nodig hebben. Het voorbereiden van de lessen kost ook meer tijd dan voorheen. Maar tijdens de dag houd ik zoveel tijd over. Ik heb nu de tijd om leerlingen écht verder te helpen. Ik zit hen veel dichterbij op de huid. We laten de leermethodes meer los en zijn creatiever in het vormgeven van de les. Kinderen zijn veel meer betrokken bij het onderwijs en ze vinden het fijn dat ze niet de hele dag hoeven te luisteren naar de leerkracht.” Sommige leerlingen moesten wel wennen aan de

nieuwe aanpak. “Zeker kinderen in groep 7 en 8, die ons ‘oude’ onderwijs gewend waren. Je moet de kinderen die het lastig vinden extra goed in het vizier houden.”

Aansluiten bij onderwijsbehoefte

Eric Pricken ziet duidelijk dat de leercultuur van De Wieling nu anders is dan een paar jaar geleden. Leerlingen en leerkrachten werken samen actief aan het leerproces. Leerkrachten mogen fouten maken en hebben de wil om het elke dag beter te doen. Eric: “We hebben ‘eigenaarschap’ handen en voeten gegeven. Van leerkracht tot directie: iedereen neemt zijn verantwoordelijkheid. De leerlingen zijn heel actief en initiatiefrijk geworden. De sfeer op school is ook veranderd. Ouders zeggen: ‘de school ziet er traditioneel uit, maar je voelt dat de cultuur anders is. Kinderen willen echt graag leren.’ Deze verandering is geleidelijk ontstaan. “We hebben niet van tevoren een plan bedacht en gezegd: zo gaan we het doen. We hebben leerkrachten de ruimte gegeven om te ontdekken welke aanpak past. Het lijkt misschien of wij nu op een totaal andere manier onderwijs bieden, maar dat is niet zo. Elke school heeft de elementen van formatief evalueren in zich, wij hebben die alleen verder uitgewerkt.”

Letten op valkuilen

Hoewel alle betrokkenen enthousiast zijn over het formatief evalueren, gaat het niet vanzelf. “Je moet niet denken dat onze school het ei van Columbus heeft gevonden”, zegt Eric. “We leren nog elke dag bij en we maken fouten. Zeker als het extra druk is door toetsen of feestdagen, is het makkelijk om te vervallen in de oude, instructieve manier van lesgeven. Bovendien blijft het een uitdaging om alle teamleden op één lijn te houden. Daarom is het belangrijk om niet te snel te willen gaan. Neem de tijd, maak pas op de plaats als dat nodig is en kies een andere aanpak als iets niet werkt. Als team ben je ook aan het formatief evalueren: je kijkt steeds kritisch waar je staat en wat er nodig is om doelen te bereiken.”

Meer informatie

>> slo.nl/thema/meer/formatief-evalueren/leraar-po/

Samenhang in het primair onderwijs

Hoe breng je samenhang aan tussen verschillende vakken in het primair onderwijs?

Dat is de centrale vraag in het project 'Taal en rekenen binnen wereldoriëntatie'.

Veel basisscholen streven naar een vorm van samenhang in het curriculum. "Ze zien diverse voordelen", vertelt Anne-Christien Tammes, leerplanontwikkelaar bij SLO. "Zo kan samenhang tussen vakken de overladenheid van het programma tegengaan en kan het scholen ruimte geven om het curriculum meer naar eigen inzicht in te richten. Bovendien: als samenhang goed wordt vormgegeven, draagt dit bij aan betekenisvol leren, waardoor de betrokkenheid van leerlingen groter is."

Doelen verweven

Samenhang is een containerbegrip, stelt Anne-Christien. "Het verschilt per persoon wat je eronder verstaat. Bovendien zijn er verschillende vormen van samenhang: binnen vakken, tussen vakken, tussen leerlijnen in primair en voortgezet onderwijs. Wij concentreren ons met dit project op samenhang tussen wereldoriëntatie en taal en/of rekenen. We zien dat scholen onderdelen van wereldoriëntatie - aardrijkskunde, geschiedenis, natuur, wetenschap en technologie - vaak in samenhang aanbieden. Bij de kernvakken taal en rekenen-wiskunde ligt dat lastiger. Doordat de kaders strikter zijn voor taal en rekenen-wiskunde wijken scholen niet zo snel af van de methode. Jammer, want er zijn kansen genoeg om deze vakken te verbinden aan wereldoriëntatie."

Voorbeelden

Anne-Christien geeft twee concrete voorbeelden van hoe die samenhang eruit kan zien: "Stel, je bent bij wereldoriëntatie bezig met het thema Tweede Wereldoorlog. Kijk dan of je meteen ook met taaldoelen aan de slag kunt gaan. Vraag leerlingen hun opa en oma te interviewen over hun oorlogservaringen. Geef instructie over hoe je een interview houdt en aan welke eisen het verslag moet voldoen. Of: leerlingen werken aan een doel voor wereldoriëntatie; ze gaan leren hoe piramides zijn gebouwd door de Egyptenaren. Ze krijgen de opdracht een piramide te maken van papier of blokken. Een mooie kans om met leerlingen het concept 'schaal' te onderzoeken: hoeveel moet je de afmetingen van de piramide verkleinen, zodat deze in je lokaal past?"

Ontwikkeltraject

Leerkrachten ervaren in de praktijk toch dat het best ingewikkeld kan zijn om tot meer samenhang te komen, weet Karianne Djoyoadhiningrat-Hol. Met Anne-Christien en vier andere collega's maakt zij deel uit van het projectteam 'Taal en rekenen binnen wereld-

oriëntatie' van SLO. "Een aandachtspunt is hoe je bewust werkt aan zowel doelen voor wereldoriëntatie als aan doelen voor taal en/of rekenen-wiskunde. Welke doelen en leerlijnen zijn er? Hoe vertaal je die naar je lessen? Hoe vertel je leerlingen over doelen waaraan ze gaan werken? En hoe ga je na of de doelen behaald worden? Waar liggen mogelijkheden voor verbinding tussen deze leergebieden?"

Kleine stapjes

Samen met drie ontwikkelscholen zoekt het projectteam een antwoord op dergelijke vragen. Waar liggen kansen als je vakken met elkaar wilt verweven? Hoe benut je die? Wat heb je daarvoor nodig? "We hebben gemerkt dat het belangrijk is om steeds kleine stapjes te zetten", zegt Karianne. "Niet alles hoeft meteen op de schop. Het is van belang om eerst te experimenteren om te zien wat werkt en wat niet."

Wil je toe naar meer samenhang, dan is het verder belangrijk dat de hele school dit streven ondersteunt. "Een breed gedragen visie, die actief wordt uitgedragen door de schoolleiding, is cruciaal als je hiermee aan de slag gaat."

Ervaringen delen

De verwachting is dat steeds meer scholen de komende jaren kiezen voor wereldoriëntatie en taal/rekenen in samenhang. "Ze werken graag aan vakoverstijgende thema's, zoals 'gezondheid' of 'duurzaamheid'. Dit vraagt om meer samenhang. Ook binnen Curriculum.nu is het een belangrijk uitgangspunt", vertelt Karianne. "Met dit project destilleren we wat leraren, die willen werken aan samenhang, nodig hebben."

De projectgroep deelt de ervaringen via een themapagina op de SLO-website. Hier vinden geïnteresseerden straks interessante inzichten, een stappenplan, bruikbare lesvoorbeelden, relevante literatuur.

Karianne: "Met deze tips & tricks hopen we scholen, maar ook onderwijsadviseurs, pabo's en uitgeverijen, te inspireren en op weg te helpen. In het najaar vindt er bovendien een bijeenkomst plaats met inspiratiesessies, uitwisseling en praktijkvoorbeelden."

11 slo

Meer informatie

>> slo.nl/thema/meer/samenhang-primair-onderwijs

WIST JE DAT WE OOK ACTIEF ZIJN OP SOCIAL MEDIA? VOLG ONS OP LINKEDIN, FACEBOOK EN TWITTER EN BLIJF OP DE HOOGTE VAN DE LAATSTE ONTWIKKELINGEN, INTERESSANTE VERHALEN EN NIEUWS OP HET GEBIED VAN CURRICULUMONTWIKKELING, SLO-ACTIVITEITEN EN -PROJECTEN.

COMPANY/SLO
@SLO_nl
SLO.EXPERTISECENTRUM

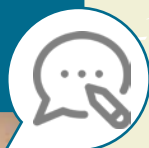

ONDERWIJS OP AFSTAND, ERVARINGEN EN GOOD PRACTICES

De huidige onderwijssituatie vraagt veel van docenten en leerlingen maar het levert ook iets op. In een serie blogs delen SLO'ers en leraren uit ons netwerk ervaringen en inzichten die zij in deze tijd van thuisonderwijs hebben opgedaan.

In de blogs lees je hoe leraren dilemma's en problemen ombuigen naar mogelijkheden, geven ze een inkijkje in nieuwe good practices en vertellen ze over positieve ervaringen.

>> slo.nl/thuisonderwijs/

Formatief evalueren in het primair onderwijs

Werken aan groei

Anneke Noteboom, Gerdineke van Silfhout, Anne-Christien Tammes

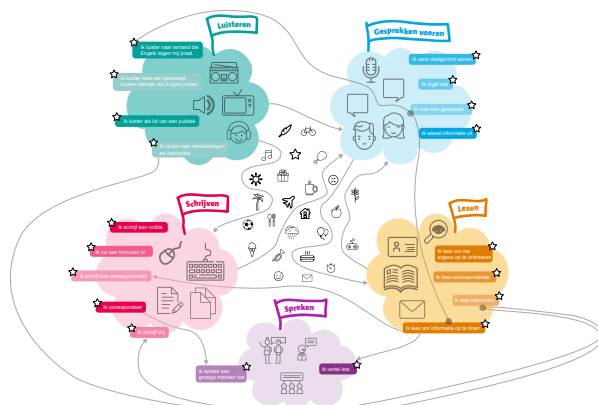
Formatief evalueren biedt leerkracht en leerlingen inzicht in het leerproces. In dit document gaan we in op wat formatief evalueren precies inhoudt en hoe je het kunt inpassen in je onderwijs. We illustreren dit met voorbeelden uit de praktijk.

>> slo.nl/publicaties/

Leerdoelkaarten voor leerlingen

Op 10-14 scholen wordt veel gewerkt met leerdoelkaarten voor een doorlopende leerlijn van groep 7 (po) tot en met klas 2 (vo). Mogelijk zijn deze leerdoelkaarten ook voor jouw school interessant om de aansluiting tussen primair en voortgezet onderwijs te verbeteren! Voor alle vakken/leergebieden zijn de (concept)leerdoelkaarten beschikbaar. Download ze en laat weten wat je ervan vindt!

>> slo.nl/thema/meer/10-14-onderwijs/leerdoelenkaarten/

10-14 onderwijs op video

Hoe kun je leerdoelkaarten inzetten voor 10-14 onderwijs? En hoe kan de leerling meer regie krijgen over het leerproces? Bekijk de video's om te zien hoe Spring High dit aanpakt voor moderne vreemde talen en mens en natuur. De video's van de andere leergebieden volgen aan het eind van 2020.

>> slo.nl/thema/meer/10-14-onderwijs/leerdoelenkaarten/

Nieuw nummer Tijdschrift Taal

SLO levert een bijdrage aan dit nummer met een artikel over het belang van een stevige taalbasis, geschreven door Joanneke Prenger en Gerdineke van Silfhout. Andere artikelen gaan onder meer over taaldenkgesprekken met nieuwkomers, en het inzetten van literaire taalggesprekken als motor voor ontwikkeling in leesvaardigheid en leesmotiveatie. Het blad wordt uitgegeven door Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum en verschijnt 2 keer per jaar. Sommige artikelen zijn gratis toegankelijk.

>> tijdschrifttaal.nl/

INHOUD VAN JE VAK(GEBIED) DOET ER TOE!

De inhoud van je vak doet er toe. Wil je op de hoogte blijven van ontwikkelingen op het gebied van jouw vak of leergebied? Dan ben je bij de SLO-vakportalen aan het goede adres. Je vindt er informatie over leerplankundige ontwikkelingen voor verschillende sectoren en krijgt zicht op de relevantie van deze ontwikkelingen. Publicaties, websites, onderzoeken, nieuws en aankondigingen zijn op deze website snel en makkelijk toegankelijk.

>> slo.nl/index-vakportalen/

SLO-JAAROVERZICHT 2019

In dit jaaroverzicht een kijkje in de keuken van SLO. Je vindt er feiten en cijfers over ons werk maar interessanter zijn natuurlijk de projecten waarin we samen met onze partners en scholen werken aan curriculumontwikkeling. Lees over de projecten die volop in de belangstelling staan zoals een overgangsjaar tussen po en vo voor versnelde leerlingen en Curriculum.nu.

>> magazines.slo.nl/jaaroverzicht2019/

13 slo

Overgangsprogramma geeft versnelde leerlingen betere start in het vo

Intermezzo tussen po en vo

Wat bied je aan een leerling van 9 of 10 jaar die al klaar is met de basisschoolstof? Rechtstreeks van groep 7 naar de brugklas is niet altijd ideaal. Op steeds meer plekken volgen versnelde leerlingen daarom speciale programma's die hen voorbereiden op het vo. SLO deed er onderzoek naar en komt binnenkort met aandachtspunten en een voorbeeldcurriculum voor het opzetten van een tussenjaar. We namen een kijkje bij Intermezzo, het overgangsjaar van het Hondsrug College in Emmen.

Fotografie: Freddie Westerhof

Tekst: Suzanne Visser

Jinte (12) is een heel gewone tiener. Een meisje dat we - als de scholen open zouden zijn - in de pauze met haar vriendinnen op een bankje zouden zien zitten, hoofden bij elkaar, giechelend om iets op hun telefoon. Een meisje dat erbij hoort, dat lekker in haar vel zit en dat de sterren van de hemel zingt in de eindmusical. Kortom, een typische leerling op de grens van po en vo. Maar bij Jinte spreekt dit plaatje niet voor zich. Twee jaar geleden was zij nog een heel verlegen meisje. Een slimme leerling, die aan het eind van groep 7 al lang klaar was met de basisschoolstof. Maar ook een leerling die amper contact maakte, nooit haar hand zou opsteken als ze het antwoord op een vraag wist en buikpijn kreeg bij de gedachte op een podium te moeten staan.

Intermezzo

Die Jinte van toen kent niemand meer terug. In korte tijd heeft ze een metamorfose doorgemaakt. Dat gebeurde in de Intermezzo-klas van het Hondsrug College voor voortgezet onderwijs in Emmen: een overgangsjaar voor leerlingen die versneld van de basisschool af komen, maar nog niet in alle opzichten klaar zijn voor het vo.

"We zijn met Intermezzo begonnen omdat we in onze eerstejaars gymnasium- en vwo+-klassen af en toe leerlingen op onverklaarbare wijze zagen uitvallen. Leerlingen van wie we hoge verwachtingen hadden, die het cognitief makkelijk zouden moeten redden", vertelt locatiedirecteur Ben den Hamer, die drie jaar geleden aan de wieg stond van het overgangsjaar.

“Tegelijkertijd kregen we van steeds meer basisscholen het verzoek om leerlingen op te vangen die op 9- of 10-jarige leeftijd al klaar waren met de leerstof. Wij zijn een begaafdheidsprofielschool, dus op zich waren ze bij ons aan het juiste adres. Maar zulke jonge leerlingen in de brugklas plaatsen is sociaal meestal niet zo'n succes. Een tienjarige heeft het in een klas vol twaalfjarigen niet makkelijk. Op die leeftijd is twee jaar een groot verschil.”

Vertrouwd

Ben ging eens tellen en zag dat er voldoende leerlingen waren om een aparte klas te vormen. Met een voorstel en een voorbeeld (er was al een overgangsjaar op het Stedelijk Gymnasium Nijmegen) stapte hij naar zijn directie. Daar werd zijn plan aanvankelijk met voorzichtigheid ontvangen. Maar Ben kreeg het voordeel van de twijfel en inmiddels heeft Intermezzo zijn waarde bewezen.

Wie nu van een afstandje naar het Intermezzojaar kijkt, ziet een mix van po-, vo- en 'eigen' elementen. Uit het basisonderwijs is het idee van een vast lokaal en een kringgesprek aan het begin van de dag meegenomen: een vertrouwde setting in de context van een grote vo-school. Ook is er dagelijks tijd voor sport en spel. En als kinderen zo nu en dan een uurtje terug willen naar de basisschool om hun juf of vrienden weer te zien, dan mag dat gewoon.

‘Een tienjarige heeft het in een klas vol twaalfjarigen niet makkelijk’

Het lesrooster daarentegen lijkt op dat van het vo: elk uur een ander vak van een andere leraar. Alleen komen die vakdocenten naar de leerlingen toe in plaats van andersom. Het zijn leraren die bewust voor Intermezzo hebben gekozen. En ze behandelen tijdens hun lessen niet de gewone brugklasstof (anders lopen de leerlingen aan het eind van Intermezzo meteen weer voorop), maar andere uitdagende stof.

“Leerlingen krijgen wel Engels, maar dan gaat het over literatuur. Ze doen geschiedenis, maar daar gaat het over ‘grote denkers’. Bij Nederlands behandelen ze poëzie en proza. En we geven bijvoorbeeld filosofie”, zegt Ben. Opvallend - en ‘onmisbaar!’, volgens Ben - is dat een basisschoolleerkracht de kinderen helpt bij het wegwerken van hiaten in taal en rekenen.

Fotografie: Thea Oost

“Er zijn misschien een paar leerlingen die alle basisschoolstof beheersen, maar de meesten hebben door het versnellen hier en daar toch wel iets gemist.”

Vaardigheden

Het allerbelangrijkste is echter het werken aan sociaal-emotionele en executieve vaardigheden, zegt Ben. “De ontwikkeling daarvan is bij deze kinderen nogal eens ondergesneeuwd geraakt. Op de basisschool waren ze door hun voorsprong niet de makkelijksten om in de groep te hebben. Velen hebben een groot deel van de tijd aan eigen leerstof of projecten gewerkt. Dingen als in een groepje werken, rekening houden met de ander, maar ook luisteren naar uitleg van de leerkracht en jezelf concentreren, vinden ze niet makkelijk. En dat moeten ze wel leren, want er komt een tijd dat ze het nodig hebben, dat niet alles meer vanzelf gaat.”

Daarom worden de leerlingen bij Intermezzo zelf aan het roer gezet. Ze spreken met iedere leraar af aan welke doelen ze voor dat vak gaan werken. De hele leerstof is in digitale leerdoelen verkaveld en leerlingen werken aan een leerdoel totdat ze het voldoende beheersen. Dat wordt niet beoordeeld met cijfers, maar met feedback, die wordt samengevat in een kleur: rood is nog niet behaald, oranje is deels behaald, groen betekent door naar een volgend doel. “Veel van onze leerlingen zijn in de loop der tijd het plezier in leren kwijtgeraakt”, verklaart Ben. “Dat heeft geen universele oorzaak – basisscholen doen hun bliksemse best – maar het is wel zo. Bij Intermezzo maken we de leerlingen eigenaar van hun leren en daardoor keert de motivatie terug.”

128 basisscholen

Jaarlijks telt de Intermezzoklas nu achttien tot twintig leerlingen. Ze komen uit de wijde omtrek, van Schoonebeek tot Ter Apel en Westerbork. Toelating verloopt uitsluitend via de basisschool. “Ouders kunnen niet zelf bij ons aankloppen. We werken alleen via de school, want deze leerlingen zijn nog leerplichtig in het basisonderwijs”, licht Ben toe.

15 slo

Tips voor een overgangsprogramma voor versnelde leerlingen

1. Informeer de versnelde leerlingen en hun ouders op verschillende manieren over de middelbare school: via informatiedagen en -avonden, tijdens proefdagen en gezamenlijke projecten.
2. Stimuleer introductieactiviteiten in de eerste periode op het vo en bied leerlingen de mogelijkheid om in het eerste jaar (vrienden van) de basisschool te blijven bezoeken.
3. Zorg voor een warme overdracht bij elke overgang.
4. Stimuleer de ontwikkeling van studievoordien en executieve functies.
5. Werk samen eventuele hiaten uit de basisschooltijd weg.
6. Stimuleer persoonlijke ontwikkeling en sociale vaardigheden door aandacht te schenken aan samenwerken, zelfvertrouwen en weerbaarheid.
7. Creëer een veilige omgeving om fouten te maken en leer de leerlingen doorzetten.
8. Besteed aandacht aan de ontwikkeling van het brein en aan wat 'begaafd zijn' is.
9. Ontwikkel samen met leerlingen en ouders een programma dat uitdagend is en veel keuzemogelijkheden bevat.
10. Stimuleer het geven en ontvangen van feedback (ook onderling) en leer leerlingen hoe ze zich aan de hand van feedback verder kunnen ontwikkelen.

Het volledige SLO-onderzoek naar overgangsprogramma's voor versnelde leerlingen, de doelen en de voorbeelduitwerkingen zijn in de loop van dit jaar beschikbaar op www.talentstimuleren.nl.

slo 16

Daartoe onderhoudt hij contacten met wel 128 toeleverende basisscholen. Rechtstreeks, een-op-een: het samenwerkingsverband passend onderwijs zit daar niet tussen. "Had ook gekund", zegt Ben Iaconiek, "dan hadden we bovendien subsidie kunnen aanvragen. Maar nu bekostigen we Intermezzo zelf. Onze school is groot genoeg en met een klas van twintig leerlingen kan het best. Vmbo-klassen zijn vaak kleiner." Inmiddels zijn Intermezzo en het overgangsjaar van het Stedelijk Gymnasium Nijmegen al lang niet meer de enige overgangsprogramma's voor versnelde leerlingen. Elders in het vo zijn of ontstaan ook initiatieven (Schiedam, Zwolle, Almelo) en datzelfde geldt in het basisonderwijs. Zo is er in Driebergen een

basisschoolbestuur dat een 'groep 9' aanbiedt. SLO zette diverse initiatieven onlangs op een rij om onderzoek te kunnen doen naar de ervaringen van leraren en leerlingen. Dat onderzoek resulteert in een lijst met criteria waar succesvolle initiatieven aan voldoen. Nog dit jaar worden die criteria vertaald in doelen en vervolgens maakt SLO daar voorbeeld-uitwerkingen bij. De analyse is nog niet helemaal klaar, maar projectleider Nora Steenberg kan wel alvast enkele belangrijke factoren noemen (zie kader). "Overigens zijn dit zaken die goed zijn voor alle leerlingen die van po naar vo gaan", zegt ze.

Zelfvertrouwen

Terug naar Jinte en haar metamorfose. Wat zij bij Intermezzo vooral heeft geleerd, is fouten maken. Dat kan heel moeilijk zijn als iedereen weet dat je slim bent en als jij het gevoel hebt dat je per se aan die hoge verwachtingen moet voldoen. Dan is het een hele opluchting om in kringgesprekken te ontdekken dat er nog tien leerlingen zijn die liever hun vinger niet opsteken en die buikpijn krijgen als ze moeten presenteren. En vervolgens blijft het een hele opgave als de leraren van Intermezzo je daar vervolgens toch mee aan het werk zetten. Maar je doet het wel. Je gaat stap voor stap op weg naar je eerste presentatie. Je werkt samen met anderen aan zulke moeilijke opdrachten dat je wel fouten móet maken. Je krijgt feedback en daar leer je van. En bij elke stap groeit je zelfvertrouwen. Totdat je aan het eind van het jaar stralend op het podium staat, als een vrolijke, typische tiener van 12. ☑

Met spelletjes rekenvaardigheden van kleuters ontwikkelen

Spelletjes spelen doen is niet alleen leuk, het is ook een ideale manier om te leren. Ook als het gaat om het vergroten van de rekenvaardigheden van kleuters. SLO werkte daarom een groot aantal rekenspellen uit die leerkrachten kunnen inzetten in de klas. Natuurlijk voor de rekenontwikkeling van jonge kinderen, maar ook voor het ontwikkelen van hun executieve functies én hun sociaal-emotionele groei.

Anneke Noteboom, leerplanontwikkelaar SLO: "Kleuters leren veel door te spelen. Rekenspelletjes helpen hen hun rekenvaardigheden te vergroten en spellen vormen bovendien een goed peilinstrument voor leerkrachten. Door te observeren tijdens spelletjes, zien ze hoe kinderen er echt voor staan. Kinderen veranderen als ze een spel spelen: de rekenangst valt weg en de druk verdwijnt. Daardoor zie je wat een kind echt begrijpt, hoe hij of zij redeneert en waar hij nog moeite mee heeft."

Inzicht in executieve functies

Rekenspellen zijn belangrijk voor bijvoorbeeld de ontwikkeling van getalbegrip, maar ze maken ook inzichtelijk hoe het staat met de executieve functies van een kind. De elf executieve functies zijn de regelfuncties van de hersenen, die zorgen voor doelgericht en sociaal gedrag. Voorbeelden zijn het werkgeheugen, planning en flexibiliteit. Normaal gesproken ontwikkelen deze functies zich vanzelf, maar soms heeft een kind daar ondersteuning bij nodig. Het spelen van spelletjes maakt zichtbaar op welk gebied extra aandacht gevraagd is. Kan een kind bijvoorbeeld tegen zijn verlies, kan het impulsen

beheersen? Gäby van der Linde, leerplanontwikkelaar SLO: "Rekenspellen brengen drie belangrijke ontwikkelgebieden op natuurlijke wijze bij elkaar: rekenontwikkeling, executieve functies en sociaal-emotionele ontwikkeling. Spellen bieden de leerkracht veel inzicht in een kind."

Uitgewerkte rekenspellen

Anneke werkte tientallen rekenspellen uit die passen bij de aanbodsdoelen voor rekenen in de kleutergroepen. Een deel daarvan is te vinden in de publicatie *Rekenspelletjes voor kleuters* van SLO. Ze staan allemaal op de website www.rondjerekenspel.nl. "Om geschikt te zijn voor de rekenles, moeten spellen aan onze tien voorwaarden voldoen", zegt Anneke. "Zo moet het spel wiskundige inhoud bevatten die past bij de rekendoelen en het moet positief bijdragen aan de motivatie en het zelfvertrouwen van kinderen." Gäby: "Leerkrachten kunnen de spellen op allerlei manieren inzetten. Natuurlijk in de klas, maar ook thuis, zodat ouders kunnen oefenen met hun kinderen. Het is ook een aanrader om leerlingen uit groep 8 een rekenspel te laten spelen met kleuters. Dat is goed voor de ontwikkeling van beide leeftijdsgroepen."

17 slo

Twee voorbeelden van rekenspellen

Voor getalbegrip: **Wie het meeste gooit**

Een populair rekenspelletje voor kleuters is *Wie het meeste gooit*. De opzet is eenvoudig: kinderen gooien om beurten met twee dobbelstenen. Wie het hoogste aantal stippen gooit, krijgt een blokje. Als de pot met blokjes leeg is, zoeken de kinderen uit wie de meeste blokjes heeft. Degene met de meeste blokjes wint.

Logisch leren denken: **Vlotte geesten**

Bij het spel *Vlotte geesten* gaat het niet om getallen, maar om logisch denken en redeneren. Kinderen krijgen een kaart met daarop voorwerpen, zoals een rood boek en een groene fles. Vervolgens moeten ze uit een doos met verschillende figuurtjes de voorwerpen zoeken die op de kaart staan. Goed nadenken is belangrijk, want er zitten ook figuurtjes tussen als een blauw boek, terwijl ze een rood boek zien. Executieve functies als impulsbeheersing, emoties reguleren en doorzettingsvermogen komen hierbij aan bod.

Meer informatie

- SLO ontwikkelde kaarten voor de elf executieve functies. Elke kaart beschrijft wat de functie inhoudt en hoe die gestimuleerd kan worden.
Meer informatie:
slo.nl/thema/meer/jonge-kind -> executieve functies.
- Op bovenstaande site zijn onder de kopjes 'doelen jonge kind' -> 'rekenen' ook verschillende publicaties te vinden over rekenspellen voor kleuters, waaronder *'Rekenspelletjes voor kleuters'*, met 25 uitgebreide spelbeschrijvingen.
- Op de website www.rondjerekenspel.nl staan veel geschikte rekenspellen om met jonge kinderen te spelen.

Hoe staat het met Curriculum.nu?

De afgelopen maanden is er de nodige discussie geweest over Curriculum.nu. Hoe staat het er nu mee? En wat is de verwachting voor de komende tijd, ook in het licht van de coronacrisis? Een overzicht.

Binnen Curriculum.nu hebben leraren, schoolleiders en scholen samen de afgelopen jaren (intensief) samengewerkt aan de herziening van het curriculum. Dit deden zij samen met wetenschappers, vakverenigingen, curriculumexperts en diverse andere betrokkenen. De belangrijkste vragen daarbij waren: wat moeten de leerlingen in de toekomst kunnen en kennen? En hoe zorgen we ervoor dat het curriculum aansluit bij de behoeften van de samenleving en van het onderwijs zelf? Voor negen vak/leergebieden gingen negen ontwikkelteams aan de slag. Zij ontwikkelden voorstellen voor het herzien van het curriculum in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Huidige kerndoelen verouderd

Curriculum.nu werd in 2017 ingesteld door de minister van OCW omdat het huidige curriculum te versnipperd, te vol en op onderdelen verouderd is: de kerndoelen

zijn al bijna 15 jaar niet opnieuw bekeken. Ook sluit het basis- en voortgezet onderwijs onvoldoende op elkaar aan. Bovendien geven leraren aan dat er bij te veel maatschappelijke problemen naar het onderwijs gekeken wordt. Daarom moeten er in het herziene curriculum duidelijke keuzes worden gemaakt.

Op 10 oktober 2019 overhandigden de negen ontwikkelteams van Curriculum.nu hun voorstellen aan minister Slob van OCW. Die bood de voorstellen op 9 december aan de Tweede Kamer aan, voorzien van een reactie van het kabinet op de voorstellen. Daarin gaf het kabinet onder andere aan dat de opbrengsten van Curriculum.nu de basis zijn om verder te werken aan de herziening van de kerndoelen, dat er al veel verbeterstappen zijn gezet, maar dat de overladenheid nog een aandachtspunt is. Ook benadrukte het kabinet het belang van de vrije ruimte voor scholen om zelf het onderwijs in te vullen.

slo 18

Fotografie: Jan Scharfman

Kamerdebat op 5 maart

Vervolgens was het woord aan de Tweede Kamer, om zo een besluit te nemen over het vervolg van Curriculum.nu. In het Algemeen Overleg op 5 maart spraken zowel Kamerleden als de minister hun waardering uit voor het werk van de ontwikkelteams van Curriculum.nu. Maar er volgde ook een pittig debat, vooral over de inrichting van het vervolgproces om te komen tot een voorstel voor nieuwe kerndoelen en eindtermen. Het debat ging onder meer over het instellen van een permanente of tijdelijke curriculumcommissie, over het terugdringen van overladenheid en over de betrokkenheid van leraren. Aan het eind van het Kamerdebat werd afgesproken dat de minister met een (aangepast) voorstel zou komen voor het vervolgproces, dat er een Verlengd Algemeen Overleg zou worden gepland, waarna de kamer tot een besluit zou komen. Dat was op 5 maart.

Coronacrisis

Een week later bleek echter dat de verspreiding van het coronavirus in Nederland grote vormen aannam. Het kabinet en de Tweede Kamer richtten zich vanaf dat moment vrijwel volledig op het bestrijden van de crisis. Hierdoor zijn veel politieke besluiten tijdelijk opgeschoven, ook de besluiten over Curriculum.nu. Dit betekent dat onzeker is wanneer het vervolgtraject van start gaat en hoe dat er dan uit ziet. In de eerdere planning was het de bedoeling dat na de politieke besluitvorming het vervolgtraject in het voorjaar van 2020 zou starten: een traject waarbij de voorstellen

van Curriculum.nu zouden worden uitgewerkt tot kerndoelen en waarbij verder zou worden gewerkt aan het ontwikkelen van bouwstenen voor de bovenbouw-vo als input voor de eindtermen. Door de coronacrisis loopt deze planning zeker vertraging op. Tegelijk blijft Curriculum.nu doorgaan met de voorbereidingen op het vervolgtraject.

Hoe nu verder?

Het is dus nog spannend hoe het vervolgtraject eruit komt te zien en wanneer dat van start gaat. Daarbij spelen tal van vragen. Hoe zorg je dat er een balans is in de samenwerking tussen de leraren en scholen, wetenschappers, vakdidactici en curriculumexperts? Hoe zorg je voor voldoende betrokkenheid van het onderwijsveld bij de ontwikkeling van de nieuwe onderwijsdoelen en eindtermen, terwijl je het veld tegelijk niet extra wilt belasten in tijden van Corona? En welke rol kan een curriculumcommissie spelen in het geheel?

Op de hoogte blijven?

Op het moment van schrijven van dit artikel was dit de laatste stand van zaken. Actueel nieuws is te vinden op [» www.curriculum.nu](http://www.curriculum.nu) en [» www.slo.nl](http://www.slo.nl). Of abonneer je op de nieuwsbrief van SLO: [» slo.nl/over-slo/nieuwsbrieven/](http://slo.nl/over-slo/nieuwsbrieven/)

SLO gaat verhuizen

Vanaf 1 juli 2020
kun je ons vinden op:

Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort